

Jan Burian

Dvacet let s Islandem

galén

Upozornění

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Galén

Na Popelce 3144/10a, 150 00 Praha 5

www.galen.cz

© Galén, 2015

Jan Burian
Dvacet let s Islandem

Jan Burian

**Dvacet let
s Islandem**

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukovány,
uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem
(včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu)
bez písemného souhlasu majitelů práv.

© Jan Burian, 2015

Photos © Jan Burian, 2015

Typography © Luboš Drtina, 2015

© Galén, 2015

ISBN 978-80-7492-187-2 (PDF)

ISBN 978-80-7492-188-9 (PDF pro čtečky)

Tato kniha pojednává sice o Islandu, o zemi, do níž je autor trvale zamilován, ale zároveň je také osobním příběhem člověka, jenž se snažil po svém se vyrovnat s dobou, ve které se ocitl, a s nedlouhým časem, jenž mu byl dán k dispozici; člověka, kterému pohled na prastaré vrstvy lávy připadal často důležitější než pohled na stránky novin.

Do textu první části knihy, nazvané *Sága o cestě na Island*, kterou jsem napsal v polovině devadesátých let, jsme při tomto druhém vydání zasahovali minimálně, neboť má být i určitým dokumentem o atmosféře doby, o prvním seznámení autora s ostrovem; dotýká se snad i něčeho, co také z Islandu nenávratně mizí.

Ve druhé části, která vznikla až po více než desetileté přestávce, vyplněné mimo jiné prací na filmu *Islandská paměť* či poznáváním průvodcovského řemesla, je výběr fejetonů, které jsem psal nahodile zároveň s fejetony na úplně jiné náměty. Teprve když jejich počet překročil dvacítku, ukázalo se, že tvoří pokračování výše zmíněného příběhu. Dají se číst samostatně, nicméně autor doufá, že mohou působit silněji jako celek.

Rád bych poděkoval za pomoc při vydávání této knihy všem, kteří se na něm podíleli, zvláště pak Soně Rudolfsdóttir, Mileně Tučné a Luboši Houdkovi.

Jan Burian

(prosinec 2014)

Milý Jane,

píšu Vám tyhle řádky k Vánocům 2014, zatímco Vy pracujete s energií sobě vlastní na prvních krůčcích s novým kloubem v rehabilitační léčbě; pár dní poté, co život na Islandu zas jednou ochromila, leč neochromila sněhová bouře, která mj. porazila a zlomila vánoční strom na hlavním náměstí v Reykjavíku, strom tradičně věnovaný Norskem a teď hbitě nahrazený vzrostlým smrkem z domácího chovu (slavnostně ho v trpělivě vypiplaném islandském lese porazil tentokrát motorovou pilou starosta Reykjavíku za přítomnosti norské velvyslankyně). A kdy už od srpna chrlí Bárðarbunga nové a nové masy lávy (doposavad prý 76 km³), vypouští za přispění věčných větrů do dalekého okolí popílek a sirné páry, vyvolává ustavičná zemětřesení (doposavad jich prý napočítali na 6 tisíc) a ani nejzkušenější vulkanologové nedokážou odhadnout, kdy tomu bude konec. Síra, resp. nějaká její kyselina sice prý ohrožuje život fauny, ale popílek v prvním kole ničí trávu na loukách, čili potravu pro dobytek, ve druhém kole zúrodňuje půdu a láva zavaluje hlavně erodované láný povrchu ostrova, které by větry stejně odfoukaly do moře. A na zemětřesení jsou ostrované zvyklí, stavební předpisy jim už dávno s úspěchem přizpůsobili.

Vám je určité jasné, proč Vám do léčebny píšu právě tohle. Jak chápete, je to aktuální ukázka toho, že Islandané umějí najít na každém maléru něco pozitivního. Oba si na nich přece nejvíc ceníme toho, jak samozřejmě se vždycky dokázali vypořádat se všemi možnými katastrofami, osobními, místními i globálními, a vyjít z nich posíleni. Takže doufám, že Vás nejnovější zprávy povzbudí (pokud vůbec v této věci povzbuzení potřebujete), a přeji Vám, abyste po Islandu už nikdy nemusel cestovat o berlich a nadále s přehledem i vzácnou spolehlivostí zásoboval české čtenáře bystrými postřehy o tom nám milém ostrůvku a jeho obyvatelích.

S pozdravem a díky za vše dosavadní, z čehož to písemné doufám najít ve vaší připravované knize,

Helena Kadečková

část první

Sága

o cestě na Island

**Ze starých (zmizelých) rukopisů, cestovních
zápisníků, knih, pohlednic, časopisů,
agenturních zpráv, básní a turistických
prospektů opsal a vlastním intimním deníkem
opatřil**

Jan Burian

Poutníci Zuzaně a všem, kdo na ni občas myslí.

„Nejvíc jsem si prohlížel Měsíc. Zdálo se mi, že je docela blízko a že by se na něj dalo dohodit kamenem, kdyby člověk stál na Kamenném nose, když Měsíc právě nad ním vychází. Problém však byl v tom, jak se dostat na Kamenný nos. Dohodit na Měsíc, to by už bylo snadné.“

Pórbergur Þórðarson: Kameny mluví

PASIVNÍ OBČAN

(LISTOPAD 1993 – ČERVEN 1994)

Není tolik času, aby člověk objel celý svět. Není tolik času ani na to, aby důkladně poznal vlastní zemi. Není dost času na lidi, které má člověk rád, na knížky, které ještě nečetl... Spočítal jsem si ovšem, že za rok strávím více než sedm a půl dne (180 hodin) sledováním zpráv v televizi. To je pro normálního pracujícího čtvrtina dovolené, a když k tomu připočítám čtení novin, je půlka dovolené pryč. Co s tím?

Naučit se žehlit, abych při zprávách alespoň něco užitečného dělal? Jednodušší bude, když navštívím zemi, která mě láká nejvíc, řekl jsem si. A pojedu tam třeba jen proto, že se tam rodí nejvyšší lidé, je tam nejčistší vzduch, občané se dožívají nejvyššího průměrného věku a vydávají nejvíc knih na jednoho obyvatele na světě. Můj výběr měl jen jednu malou vadu – ta země je taky nejspíš nejdražší v Evropě. Turistický průvodce se obrací na podstatně bohatší švýcarské a německé turisty: Když se uskrovníte, můžete prožít pěknou dovolenou... Kde honem najít někoho, kdo ze mne udělá většího Švýcara a Němce, než jsem?

S přesvědčením, že štěstí sedá na lidi jako já, jsem se jednoduše ponořil do příprav a poznenáhlu se začal vzdalovat reálnému životu. Moje blízké osoby mě jako obvykle respektovaly, sem tam, když už to jinak nešlo, mě i vyslechly, ale někdy jsem měl pocit, že se o mne začínají trochu bát. Třeba když se mě zeptaly, co zrovna čtu, a já řekl, že o ovci, která se zatoulala na skaliskách a nemůže dolů, a o lidech, kteří se rozhodují, jestli tam pro ni mají vylézt, nebo ne.

V naší takzvané rušné době, kdy kolem zuří transformace, privatizace či restituce, kdekdo kdekoho žaluje u soudu a chystají se komunální volby, demise, inaugurace a jiné mesaliance, se může leckomu zdát, že se svými ovceci nejsem zrovna *aptudejt*. Pan místopředseda Kalvoda mě dokonce v jedné televizní debatě nazval pasivním občanem, neboť jsem pravil, že mě osobně diskuse na téma nonprofitních organizací nezajímají. Nerozumím jim a jako volič jsem si na to zvolil příhodné osoby, které to, doufám, ve své pracovní době udělají za mne. Pasivní občan... A to jsem ještě ani nepřiznal, že mě ty ovce zajímají mnohem víc!

Našel jsem řešení: nedostatek financí nahradím vyšší produktivitou práce a – proč to nepřiznat – konexemi.

Nedlouho po mém rozhodnutí vydat se na ostrov jsem shodou okolností (!) dostal pozvánku na islandský večer Severské společnosti a tam se mohl seznámit s lidmi nejdůležitějšími – s paní Helenou, která je stálým, nezplnomocněným, nicméně o to nepostradatelnějším velvyslancem všeho islandského u nás, s paní Lidmilou, předsedkyní islandské sekce oné společnosti, a s řadou dalších bytostí, které sice ve skutečnosti žijí mezi námi, ale duchem jsou tu jen částečně. V duchu se totiž potulují po lávových polích a žijí z minulých či příštích návštěv této *prachpodiwné* země. Vetřel jsem se mezi ně a ony mě vybavily na cestu radami, knihami, mapami, adresami a především vírou, že to bude stát za to a že koneckonců nic lepšího, než jet na Island, vlastně ani nemůžu udělat. Jen paní Helena, nejzkušenější z nich, mi hned na první návštěvě opatrně řekla:

„Ale pozor, abyste nebyl zklamán, i Island se mění, i tam jsou dneska McDonaldovy jídelny a tak.“

„Já se toho nebojím,“ řekl jsem domýšlivě. „Nejsem zas takový snílek, jak vypadám.“

A paní Helena se zlehka usmívala, protože věděla svoje.

PŘÁTELSKÁ RADA

(BRNO, 13. 1. 1994)

Drahý pane Buriane! Nejprve odpovídám na Váš dotaz, co kdo ví o Islandu. Vzpomněla jsem si totiž na jednu sympatickou písničku, o které sice nevím, ani kdo ji zpívá, ani kdo ji napsal, ale která se mi přesto líbí. Jmenuje se prostě: ISLAND, a tady je:*

*Až někdo ti hochu o Islandu řekne,
svým koltem ho přikrej a buď na něj zlej.
Kdo slovíčko dobrý vo tom kraji cekne,
je dočista blázen a ty se mu směj.
Kdo kanady prodřel v tom pohřebním koutě,
kdo šedivý vlasy z tý hrůzy teď má,
kdo viděl ty stíny, co do hrobu zvou tě,
ten třesoucím hlasem mi za pravdu dá.*

*Nechci vo něm slyšet, nechci nikdy vidět islandskej kraj.
Mý šedivý vlasy mi za pravdu daj.*

*Jó tenkrát v tom roce, co bylo to sucho,
chlap přišel a povídá ouplnou báj,
že sežere z kojota syrový ucho,*

* Píseň se ve skutečnosti jmenuje *Trail to Island*, v roce 1965 ji napsal klasik české trampské hudby Miki Ryvola a je připsána „Kidovi, jakož i celému týmu Islandu“.

*esli nám neřekne, kde leží ráj.
Pak v prokletým vedru sme lesama táhli,
kde smrdějí tůně a zrzavej mech,
a stromy jak tráva, když na ně sme šáhli,
hned padaly na zem – to člověk by zdech.*

*Pak začaly kopce a šutráků fůry,
když jazyk nám votek, jdem bez vody dál,
my cucali šťávu ze stromový kůry
a islandskej ďábel se z oblaků smál.
A večer, když ztahaný na zem sme padli,
ty islandský zvířata maj mrav,
přes kemp, kde ležíme jak kytky zvadlý,
stádo se přehnal o divokejch krav.*

*Můj bože, proč nedáš nám voddechnout chvíli,
proč trestáš nás pravicí krutou a zlou,
tam v islandskejch horách to sténá a kvílí,
to ubohejch trempířů přízraky jdou.
Tam nad černým jezerem vítr se točí,
tam nepoznáš ticho a nenajdeš klid,
tam nad vodou spálej tě vohnivý voči,
to se smečkou přichází kapitán Kid.*

*Kus vlka, kus hada a hyeny půlka,
jak zjevení ve snu, když po chlastu spíš,
teď modli se hochu, to nespraví kulka,
Kid ruku když natáhne – chystej si kříž.
Tak zašel tam jeden a ztratil se druhej,
a ze skály padal a příšerně řval,
a veselej Dejvy byl do rána tuhej,
až zvostal sem samotnej uprostřed skal.*

*Já za chvíli zdechnu, jen minuta zbejvá,
tak skončila cesta, já dobře to vím,
a islandskej ďábel už prstem mi kejvá,
až zaleze slunce, já vodejdu s ním.
Ač není tu žádnej, kdo pro mne by plakal,
já jedinou radu chci nakonec dát,
kdyby vás někdo do Islandu lákal,
tak voprátku na krk a poslat ho spát.*

*Tak to je asi tak všechno, co o Islandu vím. Snad ještě to, že je to ostrov
na severu Evropy a leží tam Reykjavík...*

S pozdravem Lenka V. z Brna

ZPRÁVY OTUŽILÝCH CESTOVATELŮ

(1613–1994)

Když jsem se před dvěma lety chystal do Dánska, měl jsem k dispozici velmi málo české literatury, většinou mizerně napsané. Co se týče Islandu, bylo tomu právě naopak. O Islandu se u nás psalo poměrně hodně a zajímavě:

Asi v roce 1613 navštívil ostrov Daniel Vetter, jeden z nejstarších duchovních Jednoty bratrské a přítel Jana Amose Komenského. Spolu se svým druhem Janem Salmonem cestoval ze Snæfellsnesu přes Skálholt až do míst, kde leží dnešní Reykjavík, a roku 1638 dokončil spis s názvem *Islandia aneb Krátké vypsání ostrovu Islandu, v němž věci divné a zvláštní, v krajinách těchto našich nevidané očité spatřiny a některé od obyvatelův ostrovu toho hodnověrných slyšány i pravdivě poznamenány*.

Spůsob lidí v Islandu bydlících mohl by se mnohým velice mizerný zdáti, a to z příčin slušných, poněvadž těch věcí, kteréž v krajinách našich a našim podobných k vychování svému máme, oni nemají. A poněkud mohli by se zdáti, že ani ten ortel, od Boha k Adamovi vyneseny, k nim literně nepřináležejí, totiž: „V potu tváře své chléb jísti budeš“, poněvadž ho prázdní býti musejí. K tomu nemají soli, dříví, piva, vína, ovoce, ani žádných zahradních věcí. Měli sobě toho něco přivezeno, ale vše bylo nadarmo, poněvadž to u nich růsti nechce. Předce však oni dobromyslní jsou a veselí, svou zemí se chlubí a honosí, říkajíce, že pod sluncem nebeským lepší země nad Island není.

(Daniel Vetter: *Islandia*, 1638, str. 96)

Ve druhé polovině 19. století navštívil Island cestovatel dr. Jiří Guth, pozdější autor známého *Společenského katechismu Gutha-Jarkovského*. V osmdesátých letech téhož století se na ostrov vydal ředitel měšťanské školy na Smíchově Josef Kořenský a napsal o své cestě zhruba deset stran do rozsáhlé publikace *Evropa – kulturní obrázky pro mládež*:

Kdo chceš vydati se z Prahy na Island, vezmiž s sebou výborné zdraví, dobrý žaludek a s otužilostí také plný měsíc žlutáků. Nežli se pak z daleké té cesty navrátíš, myslím, že bude měsíc prázdný.

Kdo je zvyklý jenom pohodlí, měkkému lůžku v čisté světničce a chutné stravě české, ten ať na Island nechodí. Také ten, kdo nerad jezdí na koni a nevydrží v sedle seděti po několik hodin denně, nechť ostane raději doma a vezme za vděk zprávami, které otužili cestovatelé s Islandu přinesli a tiskem vydali.

(Josef Kořenský: *Evropa – Cesta na Island*, 1889, str. 74)

V roce 1912 publikoval Josef Jan Svátek devátý z řady svých cestopisů (začal v roce 1903 *Cestou na Špicberky*) a v něm se pod titulem *Atlantis a Ultima Thule* zabývá Islandem velmi podrobně. Svátek vypráví o Islanděanech s hlubokou úctou a líčí dokonce scénu, kdy se on a jeho šest druhů (mezi nimi jedna žena) rozhodli „smeknouti před lidem tak železné vůle a tak neobyčejné píle a vážnosti“. Učinili tak před budovou parlamentu:

Jak vážili jsme si všech těchto projevů lidí, kteří by mohli v širém, bohatém a veselém i rušném světě najít při své houževnatosti, pilnosti a poctivosti snadno výnosné zaměstnání. Ale oni raději zůstávají doma, pracují na povznesení svých druhů i země a jsou šťastni, mohou-li se takto osvědčovati. Vzpomněl jsem si v tu chvíli na nás, na naše Čechy, na naši krásnou a bohatou vlast – ach, jak daleko je ona před Islandem, ale jak mnozí z našich lidí jsou daleko za Islandány...

(Josef Jan Svátek: *Atlantis a Ultima Thule*, 1912, str. 147)

V srpnu 1913 procestoval značnou část ostrova Karel J. Zákoucký (narodil se v roce 1862 v Heřmanově Městci), také učitel na měšťanské škole. Jeho cestopisné vzpomínky na Island se jmenují *Do země ohně a ledu* a mají skvělý začátek:

Vrátiv se z cesty po Egyptě, předsevzal jsem si dosti pevně, že zůstanu nějaký čas doma a že se budu toulati po okolí svého rodiště. Je také půvabno. Jsou tu zátiší, jakých snad ani cizina nemá. Ale ukázalo se, že jsem přece jen člověk, který se dá snadno zlákat. Vinna tím neukojitelná touha moje poznati, pokud mi prostředky dovolují, cizí kraje...

(...) „Ale pojďte, pane odborný učiteli,“ opakoval pan Morávek svoje vyzvání. „Podívejte se, já tam byl již dvakrát a chci tam potřetí. Island jest obdivuhodný. Stále mne láká. Proto tentokrát vezmu s sebou i svého desítiletého synka,“ svěřoval se mi p. Morávek a to mne svedlo... (...) Slíbiv mu, že pojedu, rychle jsem se obrátil na cestovní kancelář J. F. Jirásek a syn v Chrudimi a ta mi ochotně obratem opatřila okružní lístky po souši a po moři, podala několik pokynův a rad a již po dvou dnech byli jsme na cestě.

(Karel J. Zákoucký: *V zemi ohně a ledu*, 1913, str. 7)

K. J. Zákoucký napsal o Islandu obsáhlé dílo o dvou stech čtyřiceti stranách, plné podrobných a občas poněkud depresivních popisů přírodní scenerie, ale i líčení dobrodružné plavby či jízdy na koni. Nevyhýbal se ani pohádkám nebo opěvování ženských půvabů. Pikantní je scéna, kdy mu neznámý sedlák nabízí ruku své dcery a cestovatel přechá...

Po druhé světové válce se nejprve objevily *Islandské dopisy* předúnorového diplomata a velvyslance v Kodani Zdeňka Němečka, určitě nejdůkladnější a nejhlubší pojednání o této zemi, jakého se kdy český autor dopustil. Devětadvacet kapitol ve formě dopisů o historii, přírodě, kultuře a způsobu života na Islandu za občasného průvodcovství pozdějšího nositele Nobelovy ceny za literaturu Halldóra Laxnesse, autora přítele. Noblesní knížka vyšla na poslední chvíli – v Evropském literárním klubu v roce 1948.

Historií několika československých přírodovědeckých výprav na Island se zabývá publikace Emila Hadače *V zemi sopek a ledovců*, kterou vydal Orbis v roce 1957. Je v ní méně Laxnesse, literární zručnosti a sem tam jako by zasáhlo pero Velkého bratra nezávisle na autorově vědomí. Ale kdo má rád přírodu, dobrodružství nebo alespoň kouzlo nechtěného, ten si přijde na své. Vedle informací, z nichž se dovídáme, že „Sláva Brčák zjistil na příklad u píďalky *Cidaria caesiata* asi 6 % rufinických jedinců, což je neobvyklé množství“, kromě několikastránkového seznamu „společné“, „speciální“ a „osobní“ výzbroje či vypočítání váhy potravin tu člověk najde i vzrušující líčení některých epizod ze života nejzáhadnějšího českého Islandana Karla Vorovky či suchý vědecký humor. Například historka o tom, jak spolu v drsné přírodě pracovali botanik a geolog a ten druhý dostal kurděje, protože si vytrvale odmítal zpestřovat jídelníček (ovesná kaše s kondenzovaným mlékem třikrát denně) šťovíkem...

Zuzana Kočová – kdysi slavná herečka, po smrti manžela (E. F. Burian) neúnavná divadelní principálka a experimentátorka v oblasti malých jevištních forem, po ztrátě možnosti pracovat v divadle „začínající“ spisovatelka – vyrazila na Island v roce 1981, v bezmála šedesáti letech, ze vzdoru proti neuspokojivé realitě osobního i veřejného života. Naložila si batoh na záda, od přátel sehnala ruskou turistickou mapu, ušetřila si, vyvzdorovala si „devizový příslib“ a vyplula na ostrov promluvit s kameny, hledat konec pohádky z dětství, osvobodit se... Její *Chvála putování* je kniha, v níž čtenář nenajde mnoho faktů, ale zato velkou imaginaci a existenciální vzpouru. Island je tu spíš inspirací a cestování příležitostí k poznávání sebe sama.

Islandská setkání Jiřího Havla z druhé poloviny osmdesátých let jsou naproti tomu cestopisem nabitým fakty a poznatky ze všech možných disciplín, od mytologie až po vodní turbíny z ČKD Blansko na islandských řekách. Autor sám o sobě neprozradí téměř nic, a když používá první osobu množného čísla, čtenář jen tuší, že patří do společnosti milovníků divoké vody. Je fascinující, že i za těmi kvanty informací technické povahy a veškerou autorovu opatrností a skromností ve věcech

osobních v něm nakonec objevíte člověka beznadějně uhranutého kouzlem a poezií této ostrovní země.

Narazil jsem ovšem i na autory, kteří Island navštívili a psali o něm tak, jako by tam nikdy nebyli nebo byli úplně někde jinde. Ale o nich později – anebo raději vůbec ne.

Když jsem přečetl, co se dalo, začalo se mi zdát, že už mám tolik materiálu, že bych mohl sebrat těch deset tisíc, které mi pan nakladatel Primus přidal na cestu jako sponzorné, a odjet s nimi na chatu v Pochni, kde je vlídná tchýně Eliška, půda s psacím strojem a rybník, a tam ty peníze příjemně probendit a napsat knihu, aniž bych se plahočil přes půl světa. Koneckonců nebyl bych první, kdo o Islandu psal, a nikdy tam nebyl. Julius Zeyer na něj situoval část románu *O věrném přátelství Amise a Amila*, Ludvík Souček ve své *Cestě slepých ptáků* vědecky fantazíroval o akci VAI (Verne a Island) a nikoho asi neurazí ani popis islandské krajiny v dobrodružné dětské knížce *Cestou dračích lodí* od Jaroslava Velínského alias Kapitána Kida. A když Jules Verne cestoval ze Snæfellsnesu „do středu Země“, líčil ostrov tak živě, že by člověka ani nenapadlo pochybovat o věrohodnosti jeho slov:

Kuchyňský krb měl starodávný tvar. Uprostřed místnosti stál místo plotny prostý kámen. Ve střeše byla díra, kterou unikal kouř. Kuchyně sloužila zároveň jako jídelna. Při našem vstupu nás hostitel pozdravil, jako by nás byl ještě neviděl, slovem „saellvertu“, což znamená „buďte zdraví“. A přistoupil k nám, aby nás políbil na tvář. Jeho žena pronesla po něm stejná slova a provedla stejný obřad. Oba manželé si pak položili pravou ruku na srdce a hluboce se uklonili.

Musím hned říci, že Islandanka byla matkou devatenácti dětí, velkých i malých, motajících se v oblacích kouře, který plnil z krbu celou místnost. Každou chvíli vystoupila z dýmu jiná, plavá a trochu melancholická tvář. Vypadalo to jako průvod špatně umytých andělů.

(Jules Verne: *Cesta do středu Země*, 1864, str. 83)

Já však, bohužel, nemám tu správnou fantazii. Když chci o něčem psát, musím to doopravdy prožít, což je, přiznejme si, mírně nepohodlné.

Zvlášť v případě Islandu, o kterém je známo, že je tam nádherná příroda. Já, městský člověk a lenoch, se do ní nejspíš budu muset vydat, litoval jsem se. Ale čím více jsem se včítal do knížky o těch ovcích (Pórbergur Þórðarson: *Kameny mluví*) a taky o kravách a kamenech a lidech z jižního pobřeží, začínal jsem cítit, že právě tenhle druh zážitku teď potřebuji.

V NEJHORŠÍM TO DOJDU

(DUBEN–KVĚTEN 1994)

Vzhledem k tomu, že cestovní kancelář J. F. Jirásek a syn v Chrudimi už zřejmě nefunguje tak dobře jako v roce 1913, šel jsem s patřičným časovým předstihem do Čedoku. Dozvěděl jsem se, že nejpříjemnější způsob, jak absolvovat plánovaný výlet, aby člověk neplýtl časem a zároveň alespoň jednu cestu urazil loďmo, je trochu podobný *Cestě kolem světa* od Julesa Vernea: tramvají na autobusové nádraží v Praze, autobusem do Hamburku, odtud timentž dopravním prostředkem do dánského Esbjergu a tam na loď společnosti Smyril Line. Protože jde o firmu se sídlem na Faerských ostrovech, plaví se loď Norröna z Dánska na Faerské ostrovy, vypustí mě tam na dva dny na pevninu k povinné turistické prohlídce a sama se zatím vrátí do norského Bergenu pro další mořeplavce. Až za dva dny udělám na ostrovech nějakou tržbu, má loď se vrátí zpátky a za necelých dvacet hodin mne vyvrhne v Seyðisfjörðu, hlavním východoislandském přístavu. Odtamtud budu muset autobusem po jediné okružní islandské silnici až na druhý konec ostrova do hlavního města Reykjavík. Když budu mít štěstí a někdo mi půjčí auto, mohu pak rejdít po Islandu, jak budu chtít; nejlepší bude vydat se zase zpátky na východ po jižním pobřeží ostrova, abych si užil Þórbergových ovcí. Zpátky pak z letiště v Keflavíku – Icelandair létá denně, ale ne do Prahy. Jako správný Phileas Fogg přesvištím Atlantik do Kodaně a odtamtud, vzhledem k tomu, že autobusová linka jezdí jen dvakrát týdně, musím vlakem. Jenomže zrušili přímé spojení, a tak nejprve rychlíkem do Berlína, podzemkou v německé metropoli

na jiné nádraží, dalším vlakem do Prahy-Holešovic a pak taxíkem domů, což bude určitě největší problém, protože nejsem Ital a v Praze vyvrcholí turistická sezona a pro taxikáře nebudu vhodným ritem. No co, v nejhorším to dojdu.

JSEM ČECH, NO A CO?

(24.–25. ČERVNA 1994)

Samozřejmě, že člověku nakonec ujede tramvaj a další jede do vozovny. Zjistí, že ho tlačí nové tenisky, že ho brní v rameni, jakmile si vezme na záda těžký batoh, na kterém se mu co nevidět utrhne jeden popruh, že řemínek u hodinek je zpuchřelý a praskne a rozevře se mu zip na tašce a octne se v nebezpečí, že ztratí foťák. A to všechno po půl roce příprav.

Nakonec tramvaj přijela a stáli jsme se synkem na Florenci u autobusu. Zatímco já se tvářil ještě hůř než jindy, on pravil:

„Dávej na sebe pozor a pozdravuj sopky.“

Ještě předtím jsem se mu snažil říct něco podstatného o životě, věčnosti a naší rodině, protože co kdybych se už nevrátil... Nakonec na schůdkách u autobusu povídám už jen: „Prosím tě, co to dělám?“

Autobus se nemilosrdně rozjel směrem na západ, ostatně byl na něm velký nápis ČSAD PRAHA ZÁPAD, tak by bylo trapné, kdyby jel jinam. Celonoční cestování proběhlo celkem bez vzrušení, až na ten okamžik, kdy se moje sousedka přes uličku svlékla do půl těla. Byla sice otočená zády, ale stejně... Asi hodinu jsme postávali zablokováni někde na úzké východoněmecké silnici, kde se před námi srazila dvě auta a policajti něco vyměřovali a vyměřovali a měsíc byl jako lívanec.

Hamburk v sobotu ráno v půl sedmé mi poskytl obrázky vylištěného města. Zpívali ptáčky a čističi čistili, pestrobarevně jak v Paříži. V autobuse do Esbjergu byl rozšafný řidič, který možná pracoval pro nějakou

rozvědku, anebo se jen tak z legrace vyptával cestujících na národnost. Všichni až na jednoho Švýcara, jednoho Holanďana a jednu Jihoafričanku byli Němci, jen já musel nahlas a popravdě říct, že jsem Čech. Ne že bych se za to nějak styděl, ale stejně se mi to povedlo až napodruhé. Přesně v duchu anekdoty, kterou jsem slyšel snad od Milana Markoviče: když Slovák má říct, co je zač, řekne: „Jsem Slovák!“ – a zní to. Zatímco Čech jako by říkal: „Já jsem Čech, no a co...“ Ale já jsem opravdu Čech!

Národnostní hrátky v autobuse vyvrcholily ve Flensburgu, kde jsme měli menší přestávku. Přišli za mnou dva starší lidé a pravili německy: „Vy jste opravdu Čech? Z Prahy?“

„Z Prahy,“ říkám už opravdu sebejistě.

„My jsme z východního Německa!“ zajásali a potrášali mi pravicí s takovou radostí, až mě to zarazilo.

„Ja! Wir sind sozialistische Brüder!“ přidávám se k tomu nadšení a vítám se s příbuznými. Kdo by to byl čekal... Za týden na Islandu se mi to stane znovu a já budu čelit přívalu sympatií mladého východoněmeckého cyklisty se stejným překvapením.

S východoněmeckými manžely si od té chvíle začínáme vzájemně pomáhat, zakládáme novou Radu vzájemné hospodářské pomoci. Brzy jim však sametově unikám, neboť do esbjerského přístavu vlouvá Norröna, naše lodice dvoupatrová, krasavice v letech, ale čiperka. Přiváží cestující z Islandu a mezi nimi by měli být i Jarošovi. Otevřela se veliká tlama lodi a začaly z ní vyjíždět landrovery a autobusy a motorky, ale nikde žádná značka Czech Made. Vracel jsem se nahoru po schodech, které vedly k východu pro pasažéry, a tam mě začal zdravít jeden neznámý Čech za druhým – všechno členové autobusového zájezdu, s nímž se z Islandu vraceli i Jarošovi, filmoví kritici a přátelé z Letní filmové školy. Když jsem je konečně našel, asi pět minut jsme si povídali a Renata mi dala křišťálový kamínek pro štěstí a sdělila mi, že mi nechala na lodi v informační kanceláři svůj deníček. Psala ho přes kopírák, abych věděl, co mě čeká.

Brunetka v informační kanceláři mi sdělila, že tam pro mne žádná obálka není, a uštědřila mi takový profesionální úsměv, že jsem se z něj málem musel jít léčit. Odebral jsem se na palubu, abych si promyslel, co s ní udělám, až ji dostanu do pracek někde v temném koutě podpalubí, a když už jsem to skoro měl, ozvalo se v amplionu mé jméno. Brunetku už zřejmě někdo odrovnal místo mě a v Informacích seděla blondýnka s romantickým jménem Salmína Arnoldsson. Zkontrolovala můj lodní lístek a podala mi Jarošovic deník. Na něm stálo:

Mr. Jan Burian, zn. „Celkem to jde“ a pod tím velké: VÍTEJTE NA PALUBĚ!

Titanic ovšem vřel a hučel, kapela hrála z desítek reproduktorů, dětičky všech možných národností ječely internacionálním unisonem a radostně pobíhaly i v tuto noční hodinu od jednoho hracího automatu ke druhému. Do toho všeho někdo v amplionu neustále něco dánsky, faersky, islandsky, německy a anglicky prohlašoval. A tak jsem na zadní palubě na lehátku zahradního typu – obrácen k evropské pevnině – normálně usnul. Později v noci jsem se pak přesunul do „své“ šestilůžkové kajuty, kde jsem měl k dispozici „svůj“ draze Jardou Paluskou z Valašského Meziříčí sponzorovaný prostor asi 80 krát 200 centimetrů. A tam jsem dospal až do rána šedého.

CIZÍ PRSA NEJÍM

(26. ČERVNA 1994)

Nenadálá ranní katastrofa: asi pět minut jsem hledal svůj svetr, a přitom jsem ho měl obtočený kolem boků! Zřejmě první projev mořské nemoci.

Během dne začínám mít halucinace. Všude slyším češtinu, přestože je téměř jisté, že mezi zhruba tisícem pasažérů Norröny není ani jediný našinec. Sedím v kavárně, procházím se po palubách nebo chodbách a občas někdo poblíž mne řekne například: „No to teda ne!“ nebo „Podej mi to...“ Jednoduché české věty. Když se zaposlouchám lépe, hned toho dotyčný jako naschvál nechá a pokračuje plynule dánsky, německy nebo nějakým jiným exotickým jazykem, kterým nevládnou. Dělají si ze mě legraci?

K večeru na horní palubě už to nevydržím a oslovím starší manželský pár v absurdním přesvědčení, že se opravdu baví mou mateřštinou:

„Mluvíte česky?“

„Ich verstehe nicht,“ odpoví překvapeně onen stařec.

To už je mánie, napadá mne. Brzy mě schvátí horečka šovinismu a dám se k republikánům...

Čtu si, procházím se a očumuji loď. Obchody, hrací skříně, bar. V bufetu pro našince pozdravím své východoněmecké spojení, před vchodem do restaurace se stříbrnými přístroji se zastavím u vyvěšeného jídelníčku. Avokádový předkrm tu stojí padesát dánských korun, a tak si

ho dnes výjimečně nedám. Specialitu šéfa lodní kuchyně – pečená prsíčka ptáků papuchalků se smetanou, květákem a bramborem – také neochutnám, jsem vegetarián a cizí prsa nejím.

Shodou okolností jsem zrovna dočetl článek o jednom lovcí papuchalků z Vestmannaeyjaru. „Vzdušné rybaření, vyhledávání ptačích vajec a lov papuchalků, to jsou naše národní sporty,“ říká v článku sedmadvacetiletý Joi R. z V. a dodává: „Máme to v genech. Ochránci zvířat uznávají, že je to důležitá součást našeho dědictví. Nelovíme ovšem nedospělé ptáky ani ty s rybou v zobáku, jinými slovy ty, co mají mladé. Lovit se může šest týdnů v roce a musíte mít licenci.“

Jiný lovec, Gudni H., říká: „Zabijíme ty ptáky tak humánně, jak je to možné...“

Každoročně je během sezony uloveno dvanáct tisíc ptáků. Joi má osobní rekord šest set za den. Dávám si dvojitou porci vařených brambor bez čehokoli a nikdo v bufetu se tomu nediví.

PAPUCHALK PLOSKOZOBÝ

(Fratercula arctica) je hebký bílý ptáček s červeným zobákem, který se po dvojicích k sobě tulí na mořských březích a skaliskách Faerských ostrovů a Islandu (a určitě i jinde) a jakoby nemotorně poletuje vzduchem. Turisté žasnou, jak je roztomilý, v prodejnách suvenýrů si ho nakupují ve stavu vycpaném a nakonec láska prochází žaludkem a zážitek je komplexní. Lovci visí zavěšení ve skalách na laně a loví papuchalky do sítky na dlouhé tyči.

Loď, která pluje kolem, stává se předmětem našeho nebývalého zájmu. Zíráme na ni, bavíme se o ní (máme-li s kým), půjčujeme si dalekohledy, a kdybychom mohli, snad bychom i odposlouchávali, co si říkají lidé na palubě. V přístavu bychom si jí ani nevšimli, ale na širém moři se hodnoty mění...

Deset večer na horní palubě Norröny: bylo zataženo, temno a větrno, ale v dále se najednou objevila skvrna na mořské hladině a ta se ne-

ustále přibližovala, až vyšlo slunce. V šíleném vichru se na sebe usmívala hrstka největších fanatiků, schovávajících se do závětří za komín, do toho se klouzaly děti na gumových podrážkách po palubě jako po ledě a rackové předstírali, že je to normální. Ale nebylo.